

bepaalde fase van hun professionele leven, en die krijgt vorm in een soort gevangenis. Want er bestaat praktisch geen manier om deze productieomstandigheden gezamenlijk te beïnvloeden, te organiseren of te veranderen. Net zoals Paulus' rest bestaat bij gratie van God, bestaat de seculiere rest bij gratie van werkgevers, opdrachtgevers, curatoren, immigratiediensten. Collega's zijn meestal van meet af aan tegenstanders. Er is geen vakbond, geen lobby, geen partij, geen parlement, geen ambassade, geen afgevaardigden... Er zijn niet eens priesters of herders die de zaak van dit kiesdistrict ter hand nemen. Hoewel het gaat over en werkt met representatie, wordt het niet gerepresenteerd of is het zelfs niet representeerbaar. Bijkomend is er haast geen publiek debat dat over deze transnationale vormen van het gemeenschappelijke zou kunnen discussieren, of ze zelfs proberen te organiseren.

Organisaties zoals het Franse *Intermittents du spectacle*, dat zich inzet voor betere werkomstandigheden voor de preciaire cultuurwerkers, focussen altijd op de natiestaat als het exclusieve doelwit voor hun eisen, en lopen het gevaar verstrikt te raken in een protectionistische en conservatieve retoriek. Anderzijds bestaan er geen andere organisatievormen die de fluïde en extreem wispelturige kenmerken van de rest kunnen bijbenen. De rest is koppig individueel, hij is verbonden, maar niet in duurzaamheid. Uit dit kiesdistrict kan geen stabiele massa gevormd worden en ook geen gecoördineerde beweging, omdat alle leden in verschillende richtingen bewegen. De rest verandert constant van innerlijke samenstelling, evenals van uiterlijke verschijning. Hij is gemeen, charmant, verraderlijk, dapper en neemt gretig deel aan zijn eigen exploitatie.

Bovendien is binnen kunstenaarsresidenties de vorm van productie

radicaal veranderd. Deze vorm is erg hedendaags, in die zin dat de resultaten niet zozeer producten of objecten zijn, maar in feite intermenselijke relaties. Kunstenaars kunnen wel of geen kunstwerk produceren, maar eigenlijk maakt dit niet veel uit voor veel soorten van residentie. Het 'product' dat verwacht wordt, is performatief, niet object-gebaseerd: het impliceert de creatie van relaties, van communicatie, van netwerken. Daarom behoort 'residentie-werk' tot een type van affectieve en symbolische arbeid dat tegenwoordig aan belang wint. Het bestaat uit vergaderingen, begroetingen, prietpraat, uitwisseling van e-mailadressen, netwerken... Kort gezegd is het op zich al een bepaalde manier van politiek werken, met geen enkele andere consequentie dan het kopiëren van zichzelf. Het relationele 'product' is de creatie van een 'genetwerkte' ruimte die zichzelf geleidelijk in stand houdt, verandert en vergroot. Het wordt gecreëerd door een vorm van arbeid die niet langer gescheiden is van een autonome politieke sfeer, maar ervan doordrongen is. 'Residentieel werk' lijkt dus erg op sekswerk, zorgwerk, of iedere andere gefeminiseerde vorm van zogenaamd reproductieve arbeid. Dat artistieke arbeid niet ver verwijderd is van prostitutie, is al duidelijk sinds de dagen van de bohemien. Maar op geen enkel moment is deze verbinding wezenlijker geweest dan nu. De kunstenaar schildert niet langer de prostituee om te verbergen dat hij zelf een prostituee is, maar engageert zich voor de productie van een affectiviteit op alle denkbare niveaus, vooral binnen de constellatie van de hedendaagse kunst, waarin de creatie van relatie en sensatie het verwachte hoofdproduct is van kunstenaars. Hoewel de superstructuur van residenties duidelijk in nationale categorieën gegoten is, is de productie die daar plaatsvindt direct

onderworpen aan de condities van een globale markt, waar onder andere affect, sensatie en relatie de meest begeerde koopwaren zijn geworden.. De artistieke praktijk is nu het *behoud* van de residentie zelf met al haar condities van structurele ambivalentie. Dit plaatst kunstenaars in een vreemde positie. Ze zijn zelf de scheppers van hun eigen levensomstandigheden: temporele en spatiale fragmentatie en structurele onzekerheid.

Door deze omstandigheden, en niet doordat zij structureel nomadisme creëren, construeren kunstenaarsresidenties de condities van het residu of de rest. Enerzijds faciliteren zij dit type van verstrooide en zelfs verwarde verbinding tussen mensen, die meer en meer gemeengoed is geworden en die de exclusieve rekenkunde van natie en afkomst achter zich laat door instituten te voorzien die zogezegd permanent tijdelijk zijn. Anderzijds is dit type van relaties buiten de traditionele representatie gelokaliseerd. Het kan niet uitgedrukt worden in termen van democratische representatie van een volk, omdat dit juist de beginselen van deze representatie ondermijnt. Residenties benadrukken dus het gebrek aan bewustzijn van de realiteit van de rest, en een gebrek aan vocabulaire en middelen om zich te richten tot de kwesties die samenhangen met de nieuwe vormen van gemeenschappelijkheid. Ze drukken de moeilijkheid uit om verder te denken dan representatie. Als residenten hebben we de meeste dingen gemeenschappelijk, maar we hebben weinig manieren om gemeenschappelijk te handelen. En de articulatie van het gemeenschappelijke wordt al helemaal niet verwacht, omdat uniciteit en verschil juist de meest gekoesterde commoditeiten zijn binnen dit circuit.